

Ytringsfrihed og redaktionel uafhængighed: Fire fyringer og en kaskade proces

Overlæge Peter C. Gøtzsche

Rigshospitalet, Afsnit 3343, Det Nordiske Cochrane Center

Det vigtigste for en redaktør er at forsvare ytringsfriheden og den redaktionelle uafhængighed. Det er så vigtigt, at man fristes til at sige *at any cost*, selv om det ofte netop har store omkostninger at stå fast, når magtfulde politiske, religiøse eller økonomiske interesser er truet. Risikoen for repressalier er betydelig, når man tager redaktørjobbet alvorligt, hvilket understreges af, at der i de senere år har været fire temmelig uheldige sager, der alle kommer fra den lille håndfuld på 11 tidsskrifter, der i sin tid blev kaldt Vancouver-gruppen: *Annals of Internal Medicine*, *Canadian Medical Association Journal*, *Croatian Medical Journal*, *JAMA*, *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, *New England Journal of Medicine*, *New Zealand Medical Journal*, *The Lancet*, *The Medical Journal of Australia*, *Tidsskrift for Den norske lægeforening* og *Ugeskrift for Læger*. Som navnet antyder, blev gruppen dannet i Vancouver, 1978. Den har siden skiftet navn til *International Committee of Medical Journal Editors*, men det er de samme 11 tidsskrifter, der fortsat står bag udgivelsen af *Uniform Requirements for Manuscripts Submitted to Biomedical Journals* [1].

Den 20. januar 1999 publicerede *JAMA* en artikel fra Kinsey-instituttet, hvori man bl.a. påviste, at de fleste universitetsstuderende ikke mente, at oralsex indebærer, at man har haft sex [2]. Artiklen var yderligere pikant derved, at de fleste studenter i undersøgelsen var republikanere. På det tidspunkt rasede rigsretssagen mod USA's præsident, demokraten *Bill Clinton*, på sit højeste. Juristen og republikaneren *Kenneth W. Starr* havde brugt 6,2 mio. dollars i løbet af kun seks måneder i 1998 på den endelige forberedelse af sagen [3], der hovedsagelig handlede om, hvorvidt *Clinton* havde løjet, da han erklærede, at han ikke havde haft et seksuelt forhold til praktikanten i Det Hvide Hus, *Monica Lewinsky*. *Clinton* blev frikendt efter en afstemning i Senatet den 12. februar 1999.

Den amerikanske lægeforening, *AMA*, fyrede *JAMA*'s chefredaktør gennem 17 år, *George Lundberg*, på stedet uden nogen forudgående proces allerede den 15. januar. Det officielle argument var, at *Lundberg* havde truet *JAMA*'s historiske tradition og integritet ved at kaste tidsskriftet ud i en stor politisk debat, der ikke havde noget at gøre med videnskab eller medicin, men denne udmelding fra lægeforeningen var i sig selv politisk [4]. Og artiklen i *JAMA*, som i øvrigt blev indsendt uopfordret af forfatterne, var i høj grad relevant for rigs-

retssagen, hvorfor *Lundberg* efter sædvanligt *peer review* og redaktionel accept havde fremskyndet publiceringen [5]. Dette er normal fremgangsmåde for tidsskrifter, og hvis *Lundberg* havde forsinket publiceringen, kunne han i endnu højere grad have været beskyldt for at være politisk [6]. Det hører i øvrigt med til historien, at *AMA* også er en politisk forening, som har doneret dobbelt så store beløb til republikanerne som til demokraterne [6].

Støtten til *Lundberg*, der havde bidraget meget væsentligt til at ændre *JAMA* fra at være et lægeforeningstidsskrift til at blive et af verdens mest prestigefyldte tidsskrifter, var massiv. Den kom fra medlemmerne af *JAMA*'s *International Advisory Committee* [5] og fra de andre redaktører af *JAMA*, redaktørerne af *AMA Archives-tidsskrifterne* og fra *JAMA*'s *Editorial Board*, der bl.a. omfattede den tidligere chefredaktør for *Ugeskrift for Læger*, *Povl Riis* [7]. Men *Lundberg* blev ikke genansat.

I samme år var der også ballade på *New England Journal of Medicine*. Chefredaktøren *Jerome Kassirer* måtte forlade det job, han havde haft i otte år, fordi hans kontrakt med udgiveren, the *Massachusetts Medical Society*, ikke blev fornyet, hvilket reelt måtte betragtes som en fyring. Stridspunktet i sagen var, at *Kassirer* havde opponeret mod, at tidsskriftets gode navn skulle bruges til en række sekundærprodukter, som redaktionen ikke havde noget ansvar for, hvilket derfor måtte siges at være en vigtig sig med lånte fjer.

I 2000 blev *Kassirer* medlem af *Editorial Board* for *Canadian Medical Association Journal* [8], som imidlertid få år senere selv skulle blive centrum for en betændt sag. Ligesom mange andre redaktører, f.eks. chefredaktørerne for *The Lancet* og *BMJ*, havde chefredaktøren for *Canadian Medical Association Journal* gennem ti år, *John Hoey*, og hans vicedirektør, *Anne Marie Todkill*, også tilkendegivet deres mishag ved fyringen af *George Lundberg* [6]. Den 20. februar 2006 blev de imidlertid selv fyret [9]. Skarpretteren var denne gang præsidenten for *Canadian Medical Association Media*, der udgiver tidsskriftet. Det hed sig, at man havde brug for et *fresh approach* [9], men det var ikke den reelle årsag. Præsidenten havde først forsøgt at forbyde udgivelsen af en artikel og havde dernæst nedlagt veto mod publicering af en vigtig del af artiklen. Denne artikel påviste, at farmaceuter blandede sig på upassende måde ved at stille personlige spørgsmål, når kvinder mødte op på et apotek for at få udleveret postcoital svangerskabsforebyggelse [9]. Denne behandling kendes også under navnet *Plan B*, *the emergency contraceptive drug*, hvilket *Bush*-administrationen uden nogen faglig begrundelse har forhalet godkendelsen af i USA.

Sagen er parallel til sagen om *JAMA*. Ikke kun fordi det

igen drejede sig om sex, hvilket mange nordamerikanere øjensynlig har et ansændt forhold til. Men også fordi der atter var tale om en redaktør, som havde haft afgørende indflydelse på et tidsskrifts positive udvikling fra at være et lægeforeningstidsskrift til at blive et førende tidsskrift, hvor forskere fra resten af verden godt kunne være bekendt at publicere deres bedste artikler. Det blev faktisk regnet for at være på femtepladsen blandt verdens generelle medicinske tidsskrifter [9], hvilket er meget flot, når de fem primære konkurrenter i toppen er *Annals of Internal Medicine*, *BMJ*, *JAMA*, *New England Journal of Medicine* og *The Lancet*.

Reaktionen på disse fyringer var voldsom [10]. Da den konstituerede nye chefredaktør ikke kunne få sine krav om redaktionel uafhængighed opfyldt, sagde han sin stilling op, andre redaktører fulgte efter, og størstedelen af Editorial Board trak sig og grundlagde siden deres eget tidsskrift. Den internationale reaktion var også massiv. En professor fra Ottawa opfordrede forfattere, *peer reviewers* og annoncører til at boykotte tidsskriftet [9], og mange trak sig fra ethvert fremtidigt samarbejde med det. Skaden på tidsskriftet er formentlig uoprettelig.

I 2007 kom turen så til redaktørerne af *Croatian Medical Journal*, *Matko Marusic* og *Ana Marusic*. De kom i klemme i en sag, der er ret banal og burde have været klaret for længst uden problemer, hvis den ikke var foregået i et dybt korrupt miljø. Sagen drejer sig om, at en professor, *Asim Kurjak*, gentagne gange havde plagieret andre forskeres arbejder. Dette blev påvist af grundlæggeren af Cochrane-samarbejdet, *sir Iain Chalmers*. Da ingen reagerede på hans gentagne henvendelser til universitetet i Zagreb, publicerede han til sidst sine iagttagelser i *BMJ* [11]. Redaktørerne af *Croatian Medical Journal* havde ikke noget med dette at gøre, men falske rygter blev sat i omløb, bl.a. at redaktørerne skulle have optrådt som *ghost writers* (dvs. skulle have skrevet artiklen, uden at deres navne fremgik) på *Chalmers* artikel i *BMJ* [12], hvilket er aldeles utænkeligt. Vi ved endnu ikke, hvad udgangen på denne pinlige sag bliver for redaktørerne, men deres to ledere om sagen og andre begivenheder i Kroatien er en rystende skildring af magtmisbrug og korruption i akademiske cirkler på højeste niveau [12, 13], der bl.a. har medført, at de to redaktører blev udsat for grundløse beskyldninger om videnskabelig uredelighed. Derimod kneb det gevaldigt med at gøre noget effektivt med hensyn til den uredelighed, som det allerede var fastslået med sikkerhed, at professoren var skyld i. Universitetet i Zagreb har ikke svaret på henvendelser fra den internationale Committee of Publication Ethics, som har behandlet sagen, og endte endda med at afvise den. De kaskade processer mod redaktørerne fortsætter, man opfinder nye, åbenlyst uberettigede anklager, når det viser sig, at der ikke er hold i de gamle, og sædvanlige legale procedurer tilsidesættes fuldstændigt i en sådan grad, at universitetet har forbrudt sig mod sit eget regelsæt [13]. Det eneste lyspunkt er, at de to redaktører får en vis støtte fra ministeriet, der bakker op om deres arbejde og om ytringsfriheden.

Disse eksempler viser, at ytringsfriheden er under pres. Det er faktisk meget skræmmende, at alt dette har fundet sted inden for kun otte år og i en gruppe på kun 11 videnskabelige tidsskrifter. Efter min opfattelse er ytringsfriheden og den redaktionelle uafhængighed af særinteresser nogle af de vigtigste principper, vi har. De udgør fundamentet for den vestlige civilisation, og ytringsfriheden må betragtes som absolut, om end dens udøvelse naturligvis foregår under lovens ansvar. Man kan ikke gradbøje den, udstykke den på anpartar eller give køb på den af hensyn til særligt følsomme mennesker. Det er også værd at gøre sig klart, at påberåbt følsomhed næsten altid bunder i magtinteresser. Der er derfor ikke plads til navitet eller misforståede hensyn, hvis man ønsker at bevare den. Det eneste, man godt kunne ønske sig blev ændret, er, at der blev set strengere – både moralsk og i straffeloven – på udbredelse af løgne, hvilket er ret risikofrit i dag.

Ugeskriftet skal snart have ny redaktør. Da dette blev skrevet, vidste vi endnu ikke, hvem det blev, men vi har lov at forvente, at Ugeskriftets redaktør til enhver tid er parat til at sætte sin stilling ind på at forsvare ytringsfriheden og den redaktionelle uafhængighed. Det er en afgørende forudsætning for at være en god redaktør, og hvis dette skulle føre til fyring, fremgår det af ovenstående, at den afsatte kommer i godt selskab.

Korrespondance: *Peter C. Gøtzsche*, Afsnit 3343, Det Nordiske Cochrane Center, Rigshospitalet, DK-2100 København Ø. E-mail: pcg@cochrane.dk

Antaget: 24. marts 2008
Interessekonflikter: Ingen

Litteratur

1. International Committee of Medical Journal Editors. Uniform requirements for manuscripts submitted to biomedical journals: writing and editing for biomedical publication. www.icmje.org (9. marts 2008).
2. Sanders SA, Reinisch JM. Would you say you "had sex" if ...? *JAMA* 1999;281:275-7.
3. Morgan D. Cost of special probes detailed. *Washington Post* 1999; April 1: Page A2. www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/special/clinton/stories/counsel040199.htm (9. marts 2008).
4. Manganiello P. The firing of Dr Lundberg. *JAMA* 1999;281:1793.
5. Bologna M, Gherardi CR, Goto Y et al. The firing of Dr Lundberg. *JAMA* 1999;281:1789.
6. Hoey J, Caplan CE, Elmslie T et al. Science, sex and semantics: the firing of George Lundberg. *CMAJ* 1999;160:507-8.
7. Glass RM, Fontanarosa PB, Rennie D et al. JAMA and editorial independence. *JAMA* 1999;281:460.
8. Sibbald B. NEJM editor reflects on his firing. *CMAJ* 2000;162:92.
9. Shuchman M, Redelmeier DA. Politics and independence – the collapse of the Canadian Medical Association Journal. *N Engl J Med* 2006;354:1337-9.
10. Hoey J. Editorial independence and the Canadian Medical Association Journal. *N Engl J Med* 2006;354:1982-3.
11. Chalmers I. Role of systematic reviews in detecting plagiarism: case of Asim Kurjak. *BMJ* 2006;333:594-6.
12. Marusic M, Marusic A. Threats to the integrity of the *Croatian Medical Journal*. *Croat Med J* 2007;48:779-85.
13. Marusic M, Marusic A. Threats to the integrity of the *Croatian Medical Journal*: an update. *Croat Med J* 2008;49:8-11.